

Regensburgi naplók

1.

2008

2008. 6. 25. (Regensburg–Leoprechting)

Tegnap, hál' Istennek nem a legszörnyűbb melegben utaztuk végig a napot. Kávé Melkben, majd a legközelebb Passauban álltunk meg, jó két órára. Az újabb városrészt teljesen átépítették, viszont, ami a régi, ami az én Passaum, az maradt olyan, amilyennek szeretem. Csatangoltam egyet a városban, ahol a nők még mindig olyan mélyen (és kihívóan) tudnak az ember szemébe nézni, mint régen. Ezt sehol máshol, csak Németországban tapasztaltam – és sosem használtam ki. A központi parkolóházban nem találtuk meg kocsinkat, kétségbeesett keresésbe kezdtünk, meg voltunk róla győződve, hogy ellopták, holott csak egy emelettel lejjebb parkoltam. Szörnyű érzés volt. Este nyolc után futottunk be aztán Hartingerékhez, ide Leoprechtingbe. Kellemes, éjszakába nyúló vacsora, *Plauderei*. Többek között arról, hogy a napokban Észak-Németországban jártak, ahol végre egy nem-egyháziesküvön tudtak részt venni. Németországban ugyanis egyre nagyobb az igény arra, hogy megfelelő ceremónia közepette, tehát emlékezetessé téve azt, ám nem egyházi keretek között házasodjanak össze a fiatalok. Nos, újabban már vannak erre szakosodott vállalkozások, amelyek megszervezik ezt. Nálunk ezt kitalálták vagy fél évszázada – vetem közbe, aztán szóba jött a volt NDK-s *Jugendweihe*, amely fontos családi ünnepet is jelentett. Ezt viszont nem értem. A kommunista ideológia nálunk is bevezette az elsőáldozás, bérmlás, konformáció ellensúlyozására a szikra- és pioníratavást, de ezek nem váltak családi ünneppé! A gyerek azért nem kapott ajándékot a keresztanyjától vagy nagyszüleitől, mert szikrává avatták. Viszont elsőáldozáskor igen. Aki meg nem elsőáldozott, mert egyre több volt azért az ilyen, az semmikor? Ennek azért utána kellene nézni! Mint ahogy azt is meg kellene vizsgálni, mi a helyzet ma a polgári esküvővel, polgári temetéssel? Van-e még névadó ünnepély, ami a keresztelőt volt hivatott helyettesíteni?

Dél előtt Hartingerrel körbefutottuk a várost, megmutatott ezt-azt, zömében olyan dolgokat, amiket már ismertünk, de egy csomó újat is. Felhívta a figyelmemet például a dóm homlokzatára (állványok nélkül még soha nem láttam). Két éve az új, német pápa tett látogatást a városban, akkorra gyorsan befejezték a restaurálást, és az állványzatot eltávolították), szóval felhívta a figyelmemet arra, mily

szemléletesen nyomon követhető az a tény, hogy a katedrális jóval több mint száz évig épült. A baloldali homlokzatrész még puritánabb korai gótika. Ezzel szemben a jobb oldali, északi homlokzat kifinomultabb, díszekben pompázóbb. Estefelé a lenyugvó nap fényénél és jófajta barnasör mellett hosszasan elnézegettem ezt a csodát...

A város, az utak tele vannak német nemzeti színekkel fellobogózott autókkal. Mivel ma este játsszák az EB német–török elődöntőjét, sok autón német és török zászlót egyaránt lenget a szél. A városban egy leányka fején drótból, nyuszifül-szerűen kiképzett fejké, a drótok végén egy-egy szív, az egyikben a török, a másikban német nemzeti színek. Hartinger megszólította, hogy Icu le tudja fényképezni. A kérdésre, hogy ki győz ma este, „*mir ist's ganz egal*” volt a válasz. Rokonszenves ez az egymás melletti nyílt egymás ellen szurkolás. Amíg megmarad a zászlólengetésnél, nincs is semmi baj. Csak féltő, hogy előbb-utóbb egymásnak ugranak... Biztató viszont ennek a tinédzser leánynak a hozzáállása: nem a győzelemért, hanem a játékért szurkol.

Tegnap este mesélték Hartingerék, hogy a német nemzeti színeknek ez a természetes viselése, a zászlók gondtalan lobogtatása két esztendeje a világbajnokság alatt jelent meg a háború óta először. Korábban a németek, a náci idők súlyos terheit cipelve egyszerűen nem merték, nem akarták, nyilván ízlésük tiltotta, hogy németségükkel tüntessenek. No, de örökké nem lehet a nagy- és dédszülők bűnei miatt vezekelni!

Először csak köröztem körülötte, megittam a szemben lévő kávézóban két sört, gyönyörködtem az állványtalan homlokzatban, majd végül fölkapaszkodtam az egyik támpillérhez, hátamat a langy kőnek támasztva élveztem az „energiaátvitelt”. Hartinger mesélte, nemrégiben egy nőszemély (aki a titkos, mindent meghatározó földi energiákban hisz) arról beszélt neki két órán keresztül, hogy a regensburgi dóm bejáratánál (a háromszögű előtér – *Triangelhalle* – csúcsánál) van valamilyen földi energiaközpont. Ezért építették ide a dómot, s ezért érzem én – teszem hozzá – ezt a kisugárzást? A fene tudja. Valóban bizsergeti a hátamat, ha neki dőlök, de ezt én inkább amolyan szellemi, spirituális feltöltetésnek gondoltam (és gondolom), s nem hiszek ezekben a titokzatos földi energiákban. Miközben attól még persze létezhetnek...

2008. 6. 26. (Regensburg–Leoprechting)

Ma reggelre egyedül maradtunk. A háziak hajnalban elutaztak szokásos franciaországi kerékpártúrájukra. Jövő hét végéig miénk a ház, amit már oly jól ismerünk (maradhatnak persze tovább is, de nekünk menni kell: vár ránk egy további, szegedi és vajdasági út). Néhány egyéjszakás futó látogatást leszámítva, most vagyunk itt, viszonylag hosszabb időre negyedszer.

Tegnap este győztek a németek, s ma reggel elégedetten harsogja rádió, televízió, az újságok címlapján öles szalagcímek hirdetik, hogy milyen sportszerű volt a két csapat, s mi több, milyen sportszerűen viselkedett a két szurkolótábor is. Örülünk neki, holott ennek kéne természetesnek lennie. Az ókorban az olimpiai játékok ideje alatt szüneteltettek minden háborúskodást. Ma meg az EB „öröme” az osztrákok ismét bevezették a határellenőrzést, a footballhuligánokat kiszűrendő (hogy a közelgő kínai olimpiai játékokat kísérő megelőző biztonsági intézkedésekről már ne is beszéljünk!). Az igazsághoz tar-

tozik persze, hogy amikor mi jöttük át, Hegyeshalomnál egy lélek nem volt ellenőrzés végett.

Délután a városban. A könyvesboltokat jártam végig (Daxelmüller egy könyvét kerestem, hiába, de közben vettem egy csomó jó dolgot, bagóért). Órákat töltöttem a Heuport teraszán, ahol tegnap is, szemben a dómmal. Weltenburgi barnasört ittam és néztem a csodát. Az ember minél hosszabb ideig szemléli, annál több apró szépséget, igen, annál több kisebb-nagyobb következetlenséget, akár hibát fedez föl rajta. S annál szebbnek látja. A legmegragadóbb akkor, amikor a szemben álló házak (így a Heuporté is) árnyéka már éppen a katedrális alsó lépcsőfokáig ér. Az egész úgy néz ki ilyenkor, mint amikor a színpadon a főszereplőt pontfényvel világítják meg. Aztán még később, amikor egyre fáradszik a napfény, finom, lágy pasztellszíneket ölt, a bágyadt, sárgásbarna sűrűfényben a homlokzat szobrai, díszei elnyerik tökéletes szépségüket. Hartinger mondja, hogy újabban nagy viták vannak arról, vajon hogy nézhetett ki a katedrális a középkorban. Vannak műemlékvédők, akik azt állítják, hogy az egész le volt festve mésszel, hófehérre (ilyen most a passai dóm!), mások ezt tagadják. Csak mellékesen jegyzem meg és értetlenkedek: nem lenne arról írásos feljegyzés, ha valóban lemeszelték volna? Hiszen ahhoz rengeteg mésszre, munkásra, szállításra, szervezésre volt szükség. A németek pedig már akkor is mindent gondosan adminisztráltak... Mai szemmel mindenesetre így, natúr és nem is egyenletes színekben (többféle színárnyalatú és minőségű mészkövet építettek bele) szebbnek tűnik. Nota bene: állítólag az antik görög és római márványszobrokat is festették annak idején, ami mai szemmel giccsesnek hatna. Ennyit a görög szépségeszméről. Alapvetően az is olyan, amilyenek *ma* látni akarjuk.

2008. 6. 27. (Regensburg–Leoprechting)

Dél előtt bátortalan próbálkozás: megtaláltuk ugyan a helyet, ahol a bolhapiacnak lennie kellett volna, csak hogy nem volt. Bizonytalán elnéztünk valamit az interneten. Bevásárlás, majd kapkodó olvasás. Hartinger könyvtárával ismerkedek, illetve hát az újdonságokat „veszem át”. Öt vagy hat éve nyaraltunk itt utoljára, azóta került ide egy s más, engem is érdeklő olvasnivaló. Miközben persze a régieket sem olvastam még végig. El kell még ide jönni. Sokszor.

Különben érdekes dolog ez, Hartinger rendkívül precíz minden cselekedetében, minden megmozdulásában, könyvtára viszont – és nem csak „ahhoz képest”! – eklektikus, mondhatni rendetlen. Kívülről szemlélve egyrészt nincs következetesen kiépítve (fontos kézikönyvek hiányoznak, Bibliát, például, nem találtam seholl!), másrészt, ami van is, az is szanaszét (valószínűleg Biblia is van valahol, de hol?). Persze az idegen szemlélőnek egészen biztosan a mi házikönyvtárunk is logikátlanul ki- és felépített gyűjtemény... Az ember a sajátjában tud tájékozódni. Már, ha tud.

A kőhídon. Európa legrégebb, ma is működő kőhídja, jó kilencszáz éve épült, s azóta szolgálja a forgalmat. Buszok, taxik is közlekednek rajta. A kő mellvédnek támaszkodva bámulom a masszív, hajóorr-szerű pillérek közt tovarohanó Dunát (hirtelen nem is tudja az ember: egy kőhajó orrában áll, amely sebesen szeli a vizet vagy fordítva?). A híd: a tartósság, a biztonság; a folyó: a rohanó idő, az állandó változás. S már kilencszáz éve ezt hirdeti itt, ez a híd, Regensburgban.

Godehard Schramm: *DonauVenedig. Ein Sommer in Regensburg* című könyvét olvasgatom. Arra hívja föl a figyelmet, hogy a városban sok a növények, állatok után elkeresztelt utcánév: *Aranymedve, Feketemedve, Fehér kakas* stb., s ez milyen jó. Valóban jó, embe-ribb, melegebb. Meg hát praktikusabb is: nálunk a 20. század folyamán néhány utca, tér az aktuális kurzusnak megfelelően legalább négyszer-ötször cserélt nevet: *Széchenyi utca – Masaryk utca – Felszabadítók utcája – Štefánik utca...* Gyakorlatilag egyik „névadójához” sincs konkrét köze, s nem is biztos, hogy vége van a keresztelkedésnek.

Különben Schramm könyvével nem teljesen tudok egyetérteni: engem legalábbis nem Velencére emlékeztet Regensburg. Nincs annyi vize, nem annyira vízre forduló város. Ilyen alapon szinte minden folyóparti települést nevezhetnénk valamilyen Velencének. Passaut mindenesetre több jogon, mint Regensburgot. Viszont szerintem is van mediterrán jellege, ami elsősorban talán a régi épületek erős koncentráltóságából fakad: a sok toronyból, az egykori római erődtípmény ma is szépen látható hatalmas kötömbjeiből, az egymás hegyénhátán felépített régi polgárházakból, a rengeteg egymásra rakott és étellel megtöltött kőből. A lakótornyok (tudom, itt nem laktak benne, de hát mégiscsak azt az itáliai mintát kopírozták, amiben *ott* laktak) alapvetően határozzák meg a város képét, s itáliai jellegét.

Itthon egy könyvet nézegetve a dóm főportáljának ábrázolásairól (Achim Hubel – Manfred Schuller: *Regensburger Dom. Das Hauptportal*. Regensburg: Mittelbayerischer Verlag, 2000) feltűnt egy szobor, amely Szent Józsefet mutatja egy kizöldült bottal a kezében. Az ábrázolás annak a bibliai jelenetnek a kőbe faragott története, ami szerint a kizöldült száraz ág jelzi, hogy József lesz Mária kiválasztottja (55. o. 28. kép). Erről mi más jut egy néprajzos eszébe, mint a *Katalin-ág* vagy *Borbála-ág*, amivel a leányok jósoltak férjhezmenetelük idejére. Nagy hibája néprajzi írásbeliségünknek, hogy az ilyen jelenségeket nem magyarázza meg, nem mutatja meg a gyökereit! Állítom, hogy akár egy szaktanulmányban is magyarázni kellene, de egy ismeretterjesztő munkában pláne. Mi eleje és veleje van annak, ha bemutatjuk a nagyközönségnek, gyerekeknek, hogy bizony régen a lányok Borbála napján egy cseresznyeágot tettek a vázába, s ha az karácsonyig kivirágzott, a következő évben férjhez mentek. De hogy honnan ez a szokás és miért éppen cseresznyeágot, arra nemhogy választ nem kapunk, de még csak kérdésként sem vetődik fel! A népszokás óráimon a jövőben ilyen problémákra összpontosítani: talán még a hallgatóknak is érdekesebb lesz... Délután kerestem aztán a József-ábrázolást, de éppen az a kis rész van bedeszkázva, beállványozva a *Triangelhalle* belsejében, ahol a könyv szerint a kérdéses szobornak lennie kellene. Otthon viszont megkeresni a József-történet pontos bibliai helyét és a szöveget!

2008. 6. 28. (Regensburg–Leoprechting)

Bolhapiacon: nem először járok ilyen helyen, de mindig elcsodálkozom azon a sok kacaton, ami egy ilyen helyen össze tud gyűlni. A szó szoros értelmében van itt tücsök-bogár! Nálunk, ha valaki régi tekerces magnetofont akarna például venni, nem tudna. Itt legalább fél tucat, jól működő darabot kínáltak eladásra.

Interneten keresztül csütörtökön éjjel megrendeltem egy antikváriumból Daxemüller *Zauberpraktiken* című könyvét, hát ma délre megjött a válasz, hogy néhány órával előttem valaki elvitte. Most egy másikkal, egy berlinivel próbálkozom, remélem, több szerencsével...

Wallhalla: az ősgermán hősök panteonja görög ruhába bújtatva. Most először be is mentünk, némi csalódás: a kettőszáz német nagyság nevének kétharmada nekem semmit nem mond. Ott van, amiről nemrégiben még vita folyt, Sophi Scholl mellszobra is, viszont Thomas Mann hiába kerestem. Írtam már erről egyszer, valamikor, most sem tudok mást mondani: a Scholl testvérpár sorsa megrázó, szégyenletes, de amit tettek, szerintem, még nem jogosítja fel őket, hogy ebbe a nemzeti panteonba kerüljenek. Más kategória az övéké, más mint Beethoven vagy Einstein vagy Gaus vagy Goethe. Attól tartok, a németek lelkiismeret furdalásán kívül semmi nem indokolja azt, hogy jelenleg ott van e kedves, fiatal leányka mellszobra. Gyönyörű a kilátás, noha még ettől is szebb, ha az ember fölkapaszkodik (ahogy ma meg is tettük) a donaustaufi várromhoz.

Befutott Dorothy, Hartingerék középső lánya, aki a bécsi Burgtheater jónevű színésznője. Kicsit kellemetlen volt, hogy a szülői házat megszállva, amolyan vendégként fogadtuk, de nagyon aranyosan elhárította szabódásunkat (most egészen szerdáig a pincében berendezett szükségglakásban húzza meg magát). Én viszont annyira fáradt voltam, hogy nemigen tudtam vele két-három értelmes mondatnál többet váltani. Egy gyerekkori barátjójával, aki jelenleg Guatemalában van férjével, s most éppen idehaza tartózkodik, találkozott. Amiatt utazott föl Bécsből.

2008. 6. 29. (Regensburg–Leoprechting)

Nem lehet itt sem nyugtom: most döbbsentem rá, hogy a hónap végéig le kell adnom a készülő Domus-kötetbe ígért tanulmányomat. Ma délelőtt azon dolgoztam. Nem új, csak felmelegített koszt, de akkor is volt vele gondom. Megvan.

Délután nagy alvás, majd Frazer *Aranyágába* kezdtem, Isten tudja hányadszor. A bevezető rész bonyolult és rendkívül szövevényes mitológiai történetei vissza szoktak riasztani, de – noha valójában most sem bírtam igazándiból az eseményeket követni – ez alkalommal átbillentettem magam rajta. Frazer stílusa nem éppen értekező, tele költői képekkel, tájleíró passzusokkal, s ez – bármily hihetetlen – inkább nehezíti, mint könnyíti az olvasását. Mai szemmel nézve elfogulatlannak sem mondható: a primitíveket valóban primitívnek tartja és mondja.

Estefelé felhívtam Vajda profot, cseverésztünk vagy öt percig németül, amikor megkérdeztem tőle, hogy ugye azért én mondhatom magyarul. Mire ő: „Eddig nem magyarul beszélünk?” Különben kegyes hazugságba bonyolódtam. Mivel Kecskési Maja jelezte, hogy éppen most, harmadikáig otthon van Vajdáéknál a lányuk a kis unokával, nem akartunk ott kellemetlenkedni. Azt hazudtam tehát, hogy végképp nem utaztunk Németországba. Valóban sajnálta az Öreg, hogy nem mentünk. Menet közben aztán már nem tudtam visszacsinálni, hogy mégiscsak itt vagyunk ám Regensburgban, hát maradtam a hazugságnál. Ha minden igaz, ősszel megyek egy konferenciára Freiburgba, akkor mindenképpen megállok nála. Nagyon szívén viseli a habilitációm, merthogy nekem „katedra kell”. Hát, igen. A jó Isten tudja, hogy mi kell nekem...

2008. 6. 30. (Regensburg–Leoprechting)

Gyakorlatilag teljesen veszendőbe ment nap, téblábolás, össze-visszaolvasás, semmittevés. Délután készültem be a városba, de aztán abból sem lett semmi. Drascekot próbáltam hívni, sikertelenül. Titkárnökötől megszereztem az otthoni számát, de nem vette.

Este mégis benn a városban, a Heuportnál megittam két barna sört. Összességében félresikerült nap.

2008. 7. 1. (Regensburg–Leoprechting)

Reggel sikerült Drascekkal beszélnem, csütörtök estére meghívott hozzájuk Icuval. Illetve bizonytalan volt a meghívás. Azt kérdezte ugyan, hogy a feleségemmel vagyunk-e itt, de aztán a „*kommen Sie um halb neun zu uns*” nem tette számomra világossá, hogy én menjek-e vagy ketten? A magyar nyelv jóval egyértelműbb: *jöjjön vagy jöjjenek*. Michael Prosser is hívott Freiburgból, az őszi Johann-Künzig-Institut konferenciájára kért fel egy előadás erejéig.

Gyalogtúra Weltenburga. Az utat kilenc éve már megtettük egyszer, az ismétlés mégis nagy élményt jelentett. Kelheimből indultunk a Duna mellett, közvetlen Weltenburg előtt egy hatalmas sziklafalat kellett megmászni, hogy lejussunk a túlsó oldalon a révhez. Fentről lélegzetelállítóan gyönyörű kilátás. Főleg nekem lélegzetelállító (szó szerint!), aki nem bírja a magasságot, s már egy sámlira állva is szédül. Kiadós ebéd a kolostor vendéglőjében, hozzá weltenburgi barna sör. Állítólag itt van a világ legrégebbi kolostori sörfőzdéje, 1050 óta folyamatosan készül itt ez a jófajta nedű. Vissza Kelheimba csónakkal szerettünk volna menni, de nem sikerült kifogni egy járatot, így maradt a hajó. Az is szép volt.

Kelheim, maga a városka rendezett, de nekem valahogy rideg. Több lakóház oromzatán figyeltem meg keresztet. Nálunk ez a rekatolizált vidékekre jellemző. Vajon itt is ez lehetett a helyzet, s egy korábban protestáns településsel állunk szemben? Akkor innen a ridegség? A katolikus templomban (a templom falán elhelyezett tábla Mária mennybevétele titulust jelez, miközben a főoltáron Mária megkoronázása jelenet látható) egy idős néni Páduai Szent Antal szobra mellett ült, jobb kezével annak talapzatát fogta és behunyt szemmel vélhetően imát mormolt. Érintési mágia. A katolikus egyház tagadja a bálványimádást, viszont a népi vallásosságban, ha halványan is, de mégiscsak megvan. A hívők *Antalkához, Jánoskához, Máriácskához* imádkoznak, s nem csak úgy áttételesen, hanem egy adott, konkrét szobrához, amit öltöztetnek, csókolgatnak, simogatnak, ha kell, megbüntetnek. Limbacher leírja valahol, az öregasszonyok öltöztetés közben gondosan ügyelnek arra, hogy a Mária-szobor nehogyanis illetéktelen szemek elé kerüljön „mezítelenül”. Nem egy távoli, imaginárius Máriát tisztelnek tehát, hanem annak azt a konkrét szobrát! A híres búcsújáróhelyek kegyszobraihoz, kegyképeihez a másolatokat hozzáérintik, aztán azokat odahaza már hasonlóan imádják, tisztelik, mint az eredetit. Mi ez mind, ha nem az ún. primitív népek érintési mágijája, illetve „bálványimádása”?

A Befreiungshalle: I. Lajos építtette a Napóleon fölötti győzelem emlékére és a német egyesítés mementójaként. Számomra kissé bumfordi építmény. Mivel nem tudtunk bemenni, a gyerekek meg igen akartak, holnap talán visszamegyünk...

2008. 7. 2. (Regensburg–Leoprechting)

Dorothy elutazott, ma délben kivittem az állomásra. Valóban úgy viselkedett, mintha nálunk lenne vendégségben, igyekezett szinte láthatatlan lenni, bennünket meg mindez

nagyon feszélyezett. Az autóban panaszkodik, hogy milyen körülményes eljutni Leoprechtingből a regensburgi vasútállomásra. Egyre ritkábbak a buszjáratok, rengeteget kell közben gyalogolni... Nos, ehhez képest a 3-as busz, tán 200 méterre a házuktól indul, már kilenc éve is húszpercenként közlekedett, most is ugyanúgy, ugyanabban az időben, és a vasútállomás előtt áll meg. Istenem! De jó nekik!

Ismét Kelheim, a *Befreiungshalle*. Belülről is olyan, mint kívülről: monumentális, erőt, gazdagságot sugárzó, ám egyszersmind bumfordi. Olyan minden kecsesség és báj nélküli esetlen mackó. Nekem valahogy mégis rokonszenves. Fentről állítólag gyönyörű a kilátás, befizettem hát én is (a pénztáros nagyon rendes volt, amikor kértem a négy jegyet, elkezdett faggatni, hogy hány évesek a gyerekek, s addig ügyeskedett, míg nem csak nekünk felnőtteknek kellett jegyet váltani), szóval befizettem, föl is kapaszkodtam a véget-érni-nem-akaró csigalépcsőn, kiléptem a külső körfolyosóra, tettem két lépést, egy pillantást vetettem Weltenburg felé, majd a falhoz tapadva pánikszerű menekülésbe kezdtem. A többiek talán még föl sem értek, én már lent, az emlékmű lábánál (ami még mindig elég magasan van!) vártam rájuk. Nem szabad nekem ilyen magas helyekre mennem. Ezt nagyon jól tudom, majd a kíváncsiság mindig fölhúz, amit aztán minden egyes alkalommal rettenetesen meg is bánok...

Az sms a rövid, tárgyilagos közlés műfaja. Aki viszont bőbeszédű, az sms-ben is az.

2008. 7. 3. (Regensburg–Leoprechting)

Tegnap rászálltam a *Jahrbuch für Volkskunde* köteteire. Hartingernek megvan az egész sorozat, most azokat nézegetem, jegyzetelgetem.

...és pánikolok, mert mindjárt haza kell menni!

Interneten keresztül megrendelem Daxelmüller: *Zauberpraktiken* című kötetét egy berlini antikváriumtól. Utánvéttel kértem, ma meghozta a postás, átnyújtotta a csomagot, fizetni semmit nem kellett. Sem aláírni. A könyvben egy levél, hogy melyik bankszámlára küldjem a 12 eurót. Délután bemente a városba és a postabankon keresztül elküldtem a pénzt. A kezelési költség 8 euró volt... Drága spász!

Este Drascekéknél. Kisebb félreértés: Icuval együtt vártak vacsorára, de egyedül mentem. No, hát végül is túléltek/tük. Drascek, aki a regensburgi néprajzi tanszéket vezeti, helyes ember, futólag annak idején Münchenben találkoztunk, vagy inkább csak láttuk egymást; aztán tavaly ősszel Liberecben beszélgettünk többet. Öt és fél esztendő ikreik vannak, búbajos, ám eleven gyerekek. Házuk óriási palota, három éve vették, a telek egy mesébe illő, erdős hegyoldalon végződik. Nem semmi! Panaszkodik, hogy mennyire nincsenek itt megfizetve a professzorok. Biztosan igaza van. De akkor is az a Márai-passzus jut az eszembe, amikor egy hasonló svájci szituáció után leírja, hogy olyan ez, mint mikor valaki egy rákbetegnek arra panaszkodik, hogy elszakadt a babaruhája...

2008. 7. 4. (Regensburg–Leoprechting)

Rakodás, idegeskedés, kapkodás. Még gyorsan kiírtam néhány dolgot a *Zeitschrift für Volkskunde* Halloween-kötetéből (tegnap Drascekkal beszélgetve jött az ötlet, hogy erről kellene az ősszel Freiburgban beszélnem). És hát lassan indulunk...

2013

2013. 6. 25. (Regensburg–Leoprechting)

A házaknak megvan a maguk sajátos illata: mást érzek, ha Anyámhoz lépek be, mást odahaza, s megint mást Hartingerék házában. Csukott szemmel tájékozódni tudnék, hogy éppen hol járok. Különbösen is, szinte semmi nem változott: a kiskapu azóta sem csukódik, ahogy annak idején, több mint tíz éve, először megtapasztaltuk, minden a maga helyén (legfeljebb az unokák miatt némi átalakítás, berendezés a padláson), a nagy belső terek ellenére mindenütt beleverem a térdemet az asztal sarkába, ha felállok, a csillárba fejelek, a kanapén nem tudom kinyújtani a lábamat... De így jó ez, ahogy van. Tűnődöm is rajta eleget, hogy vajon miért csináltak mindent ilyen szűkösre? Ha ennek valami ideológiája van, akkor talán az lehet, hogy ne kényelmesedjenek el. De ez talán mégiscsak belemagyarázás. A WC-kagyló miért van úgy elhelyezve a miénknél egyébként háromszor akkora helyiségben, hogy alig lehessen ráülni? A könyökverős zuhanyozófülke. A ház négyszer akkora, mint a miénk. Körülbelül annyiszor is keresnek többet...

2013. 6. 26. (Regensburg–Leoprechting)

Nagyon otthon érzem magam ebben a városban, pedig nem vagyok itthon. Olyannyira nem, hogy amikor ma az óvárosban csatangoltam, s nem éppen nyílegyenesen, de távlatilag a Pustet könyvesbolthoz akartam eljutni, bekövetkezett az a pillanat, hogy végképp nem tudtam, hol járok. Pedig néhány lépésre voltam csak az üzlettől, noha egy másik, korábban nem preferált irányból.

Később beugrottam a dómba is: orgonamuzsika, misztikus félhomály...

Az emberek barátságosak, előzékenyek, a buszok ugyanolyan pontosan járnak (és ugyanakkor!), ahogy tíz éve is. Közben, már hazafelé jövet, a hármas buszra várva figyelem, mennyire tarka ez a lakosság. Mellettem két cigánygyerek magyarul beszélget egymással, majd egy társuló, babakocsit toló nővel is. Amikor az aprójukat kezdik összeszedni, derül ki, hogy romániai magyar cigányok (az eurók és eurócentek közé kevert lejelet válogatták ki ugyanis). A buszsofőr néger, az utasok közt van egy indiainak kinéző nő, a következő megállónál egy fejkendő fiatalasszony száll fel két gyerekkel, a néger sofőr széles mosollyal köszönti, nem messze tőlem egy indonéznek látszó nő utazik európai férjével. Később egy arabnak tetsző fiatalember száll fel, s a velem szemben ülő (talán) német lánnyal kezd beszélgetni. Mindez egy városi buszjáraton, tíz perc leforgása alatt. Valahol ezek mind németek is, meg nem is. Mitől lesz valaki német?

Igen: ki a magyar?

Hartinger könyvei közt dúskálók: egy csomó elolvasni-, de legalábbis átnézni való (pedig, amióta nyugdíjba ment, tényleg takarékon foglalkozik csak a szakmával, a könyvek – úgy látom – inkább jönnek neki, semmint vásárolná). Nem tudok én pihenni, kikapcsolódni. Bele kell törődni.

2013. 6. 27. (Regensburg–Leoprechting)

Drasceknél. Még sosem jártam a regensburgi egyetemen, hát, ez valami irdatlanul hatalmas komplexum! Drascek mondja, hogy jelenleg a néprajz szakon 850 hallgatójuk van. Nagy, ötszázas előadótermekben okítják őket, s szemmel láthatóan senkit nem érdekel, hogy a diploma megszerzése után majd hol tudnak elhelyezkedni. Éppen a szemeszterzáró napon toppantunk be, így meghallgathattunk egy előadást is, amelyet egy frissen doktorált hölgy tartott (annak idején, még Passauban, mint egyetemi hallgatóval, állítólag összefutottam vele) a romantikus lakásberendezési stílusról. Disszertációja könyv alakban is megjelent, voltaképpen azt foglalta össze (Bianca Wildfeuer: *Romantisches. Zur Bedeutung einer Gefühlswertigkeit am Beispiel heutiger Wohnkultur.* Waxmann, 2012). Felejthető volt. Az viszont elgondolkodtató, hogy a hatalmas, nyolcszázötvenes hallgatói szám ellenére az előadóval, szüleivel, néhány adatközlőjével együtt összesen huszonötön voltunk. Mindez egy kietlen, nyersbeton falú, félezres előadóban. Nota bene: az egész egyetem így néz ki, hatalmas, nyersbeton labirintus. Drascek szerint az építész nem engedte a falakat festeni, hogy legalább az egyes épületek, karok színben jobban felismerhetőek legyenek. Mintha még félkész állapotban lenne ez a szürke, nagy, depimáló épületkomplexum. Metróaluljáró-hangulat.

2013. 6. 28. (Regensburg–Leoprechting)

Nürnberg. Voltaképpen a Germanisches Nationalmuseum megtekintése volt utunk elsődleges célja, de előtte, úgy döntöttünk, hogy járunk egyet a városban. Megnéztük a templomokat, felmentünk a várba, ettünk is (én cin tányérból, s nem cintányérből), aztán azt vettük észre, hogy öt óra van, s mi hullafáradtak vagyunk. A múzeumlátogatás tehát már megint elmaradt. Amikor legelőször jártunk itt, útban Tauberbischofsheim felé, 1994-ben, megnéztük a Dürer-házat, azóta többször is megfordultunk a városban (Johannes-Friedhof stb.), de a nagy múzeumlátogatásra sosem jutott idő és erő. Most sem. Újabb ok, hogy egyszer még visszajöjjünk ide...

Az ajándéküzletek különben tele vannak a békakirály giccsesebbnél giccsesebb példányaival (lábtörő, virágdísz, Schneekugel stb.). Rengeteg fotót készítettünk, néhány tárgyat is vásároltunk. Icu amolyan néprajzi villámgyűjtéseket is végzett (amíg én fogalmazgatom magamban a kérdést, s annak grammatikai helyességén töprengek, s amikor úgy döntök, hogy no, a kérdés feltehető, akkora Icu már mindent kiderít): megtudta, hogy az utóbbi egy-két évben van ennek divatja. Azt tartják, hogy a szobrocška megcsókolása (de még birtoklása is) szerencsét hoz.

Még szintén Nürnberghez: forgatagos nagyváros, utcai zenészekkel, élő szobrokkal, bábosokkal, mindennel. Megfigyelés: a gyerekeknek szóló produkciókat a szülők sokszor nagyobbra tátott szájjal figyelik, mint gyermekeik.

2013. 6. 29. (Regensburg–Leoprechting)

Bolhapiacon, amit szépen elmosott az eső. A könyvek áztak, az árusok rá sem hederítettek: szemmel láthatóan ugyanúgy kezelik őket, mint a rozsdás fogókat vagy porcelán giccs-csecsebecskéket. Épp ezert aztán (némi szerencsével és még több türelemmel) akár értékes könyvet is tud venni itt az ember, bagóért. No, de nem ma: esőben (ráadásul már megfázva!) nem volt kedvem kutakodni. Holnap is megpróbáljuk, állítólag már szebb idő lesz.

Icu még az egyetemen vette egy használtkönyv-árustól Reich-Ranicki kritika-gyűjteményét. Azt olvastam eddig nagy élvezettel, ám most, hogy megvettem Hans Fallada regényét (*Jeder stirbt für sich allein*), inkább abba temetkezem. A kritikákat nem kell egy szuszra végigolvasni, ez a regény meg amúgy sem enged...

2013. 6. 30. (Regensburg–Leoprechting)

Úgy is lett, ma is kint voltunk: szép idő – nagy tömeg. Kétszer körbefutottam a hatalmas placcot, majd az autóban olvastam. Icu négy órát szánt rá, alaposan átvéve a kínálatot hozott is néhány érdekes dolgot. Ami nekem feltűnt, az az, hogy békakirály-figurák a bolhapiac kínálatában nem voltak, ami azt támasztja alá, hogy valóban egy új, éppen kibontakozó félben lévő divatról van szó.

Kínzó fejfájás (talán – remény! – a közelgő meleg front jele), estefelé némi alvás (nem segít), majd pihenés és kikapcsolódásképpen az *Átmenetekkel* foglalkoztam.

2013. 7. 1. (Regensburg–Leoprechting)

A nap nagyobbik részét csatangolással töltöttem; gyönyörű ez a város, no. Órák hosszat ültem a dómmal szemben, a Heuport teraszán, egy korsó weltenburgi barna sör mellett (melynek színe valóban mint a borostyáné), és bámultam ezt az aszimmetrikus csodát. Azután áthelyeztem magamat, s régi szokásomnak megfelelően a dóm falának támasztva a hátamat, süttetem magamat a lenyugvó nap sugaraival.

Könyvek. Érkeznek meg a korábbi megrendelések, mint például Albert Wesselski klasszikus munkája (*Versuch einer Theorie des Märchens*); az Amazonon keresztül rendeltem meg, még otthon, számlámról fizettem, s ma meghozta a futárszolgálat. A Pustetnél is rendeltem, azok is megjöttek, s ma át is vettem őket. Egy, szintén klasszikus, Max Lüthi: *Das europäische Volksmärchen*, illetve Kathrin Pöge-Alder: *Märchenforschung. Theorien, Methoden, Interpretationen*. Utóbbi voltaképpen tankönyv. Istenem, a boldog német egyetemisták! Mi mindenből tanulhatnak! Írni fogok róla. Ilyenkor európainak érzem magam. Hozzá tudok jutni és el is tudom olvasni az alapvető szakirodalmat.

Egy hülye elszólás miatt (mielőtt Nürnbergbe utaztunk volna, Klamár viccesen megjegyezte, hogy aztán vigyázzunk a náccikkal; mire én, ingerültem visszavágtam, hogy azokkal inkább Magyarországon kellene vigyázni), szóval egy tréfából (Kundera!) elég komoly levélváltás alakult ki köztünk, s ennek nyomán egyre rosszabbul érzem magam. Úgy érzem, Zoli folyamatosan szerecsent mosdat, szerinte én meg rémeket látok... Miközben tudom, hogy tényleg baj van, s ha ezt Zoli nem akarja látni, talán abból is fakadhat ez, hogy kénytelen volt elhagynia szülőföldjét, s nehéz belátni, elfogadni, hogy ahová menekült, hát az sem fenéig tejfel. És én ezt meg is értem, ezért sem kell tovább feszegetni ezt a kérdést.

Persze, ami most van Magyarországon, az még nem diktatúra, s pláne nem náciizmus. Ám az ajtók, ha résnyre is, nyitva vannak abban az irányban. Amikor a létező szocializmus az utolsókat rúgta (hetvenes évek vége, nyolcvanas évek), ha – mondjuk – Radnótit olvastam, mindig összeszorult a gyomrom, hogy azokat a szörnyűségeket, amikről versei szól-

nak, akár még mi is megérhetjük. No, nem azért, mert akkor valóban lett volna rá reális esély, de az a bizonyos ajtó, ha résnyire is, de akkor is nyitva volt. Lezserebbül fogalmazva: benne volt a pakliban. Nota bene: a Balkánon elő is jött abból a szerencsétlen pakliból, Zoliéknak is ezért kellett menekülni a Vajdaságból (ilyen szempontból viszont végképp nem értem, hogy miért nem jelzik a belső, lelki műszerei a bajt). Aztán jött a rendszerváltás, elmúltak egy időre az efféle félelmeim. Még Mečiar országglásai idején sem jöttek elő, pedig akkor már nagyon necces volt a helyzet. De ezt a szellemet, akkor még nem engedték ki a palackból. Ennél még annak a gazembernek is jobb stílusérzéke volt. Mondhatni, volt benne bizonyos fokú betyárbeccsület (amikor a választásokon veszített, például az embereit sem vitte ki az utcára, választási csalást emlegetve, nem zártak le hidakat stb.)

Most azonban, ami Magyarországon van, ismét félelemmel tölt el. Nem közvetlen rettegés ez, nem a saját bőr féltése, csak olyan rossz érzés, előérzetszerűség, ami zsigereimben jelzi azt a bizonyos, résnyire nyitott ajtót. Nem tehetek róla.

Jobb lesz ezt a fölösleges vitát Zolival nem folytatni. Nehogy már a barátságunk menjen rá!

Bár az én zsigereim csalnának meg ez egyszer!

Egy kis (kicsi?!) gonoszságért azért nekem sem kell a szomszédba menni. A buszon ülve, a Lieperking-Straße megálló hallatán Icu megkérdezi, hogy vajon ki lehetett az a Lieperking. Én egyből rávágom, hogy Hans Dietrich Lieperking egy híres helyi vadász volt. Igaz, mondja Icu, egyszer már mondtad, de elfelejtettem... Felfedem gonoszkodásomat, majd elgondolkodom: tényleg, mintha egyszer már valóban elsütöttem volna ezt a viccet. Csak akkor talán Johann Lieperkinget mondtam.

2013. 7. 2. (Regensburg–Leoprechting)

Ismét a hagyományos túra: autóval Kelheimba, onnan, a Duna mellett gyalogtúrával Weltenburgba. Ott finom sült csülök a világ (állítólag) legrégebbi barna sörével, majd vissza csónakkal (!) nagyjából félútig, ahonnan ismét gyalog az autóig. A Duna-szoros (*Donaudurchbruch* – vajon mi lehet ez korrekt módon magyarul?) így csónakból a leggyönyörűbb. Mondhatnám: legemberibb, de talán természetközeli a jobb kifejezés. Amíg egyik kezemet a vízbe lógatom, suhanunk a hatalmas sziklák alatt, között. Félelmetes és lenyűgöző egyben.

A Befreiungshalle. Talán írtam már róla legutóbb is, amikor itt jártunk, s ráadásul föl is merészkedtem a kilátóba, igaz, majd behaltam. Szóval az jutott az eszembe, mondom: lehet, nem először, hogy mi magyarok a nagy vereségeinknek állítunk emléket. A mohácsi csatátér, aradi vértanúk, Trianon, 1956. Miért ne lehetne egy hatalmas emlékműve Buda török alóli felszabadításának? De nemcsak emlékmű, hanem évente kísérő műsorok, történelmi játékok, kosztyűmös felvonulások stb. Ahogy a bajorok megcsinálták például Kelheimban a *Befreiungshalle*t. Vagy Lipcsében a *Völkerschlatsdenkmal*...

Kelheimban az egyik ház utcai frontján, a falba beépítve egy 1249-ből származó zsidó sírkő. A tájékoztató felirat szerint 1519 óta látható e házba falazva. Egy kérdés, egyrészt: vajon a náci időkben is így volt ez? Alig hiszem. Másrészt meg: micsoda történelmi távlatok! Egy kis semmi város, sosem hallottam volna róla, ha Hartingerék történetesen nem Regensburgban laknak, nem nyaralnánk náluk, már nem tudom hányadszor, és nem hívták volna fel a figyelmünket a *Donaudurchbruch*-túrára. És ilyesmik Németország-szerte

lépten-nyomon vannak. A történelmi emlékek, a régi kerékvetők, sírkövek, házak, kutak, de a régi sörfőzdék, családi éttermek, patinás kávéházak szerves részei a mai életnek. Nem az számít sikknek, hogy valami tegnap készült és ultramodern, hanem a tradíció, az, hogy generációk óta megvan, üzemeltetik. Tudják működtetni. Zsigereikben van az egész. Ma Weltenburgban, a kolostor sörkertjében iszonyatos mennyiségű turista, a pincérnők meg csak úgy repkedtek. Amint sikerült leülnünk, azonnal felvették a rendelést, s még körbe sem néztem, előttem volt a söröm, egyet kortyintottam, már ott gőzölgött a ropogásra sütött sertéscsülök. Utána kávé rendelünk. Addig tartott, hogy kihozza, amíg bement, megfordult, s már ihattuk is. Egyszerűen szédületes. Na, jó, ha minden igaz 1050 óta csinálják... Legalábbis a sörüket. Nota bene: annak idején Firenzében egy nagy pizzériában hasonlót tapasztaltunk. Vonakodtam is bemenni, látva a hatalmas tömeget, de aztán mégis ráfanyalodtunk. Kaptunk három helyet, igaz, nem egymás mellett, de pillanatokon belül ki lettünk szolgálva, kancsóból ittunk pezsgőt... Isteni volt! A mai gyorsétermek, modernül: *fast food*ok elbújhatnak szégyenükben!

2013. 7. 3. (Regensburg–Leoprechting)

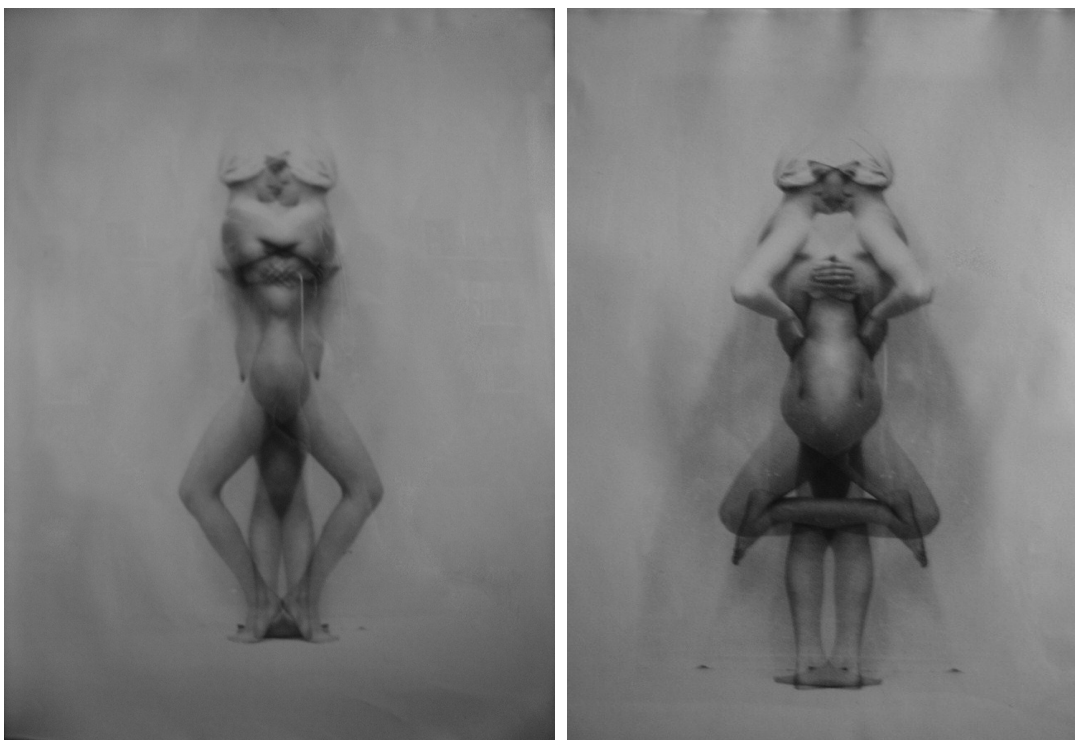
Halálhírek: tegnap jött az értesítés, hogy Vojtek Sanyi halt meg. Szívével voltak gondok, tán egy éve kómában feküdt, megváltás volt ez már mind neki, mind családjának. Talán. Bennem örökké mosolygó, energikus fiatalember képét hagyta. Utoljára az egyetemen egy lépcsőfordulóban rohant el mellettem, nevetve visszaszólva, hogy nem felejtette ám el, dolgozik az *Eruditio–Educatio* angol nyelvű tanulmányainak korrektúráján. Aztán talán két nap múlva jött a hír, hogy egy árokparton, öntudatlanul heverve találtak rá... Negyvenegy éves volt.

A másik értesítés ma jött az MTA-ról: Görömbei András hagyott itt bennünket. Ő is beteg volt már, nem ért váratlanul az információ. Noha világnézetileg igen máshol álltunk, szerettem őt, mert jóságos, szeretni való, segítőkész ember volt. Július 16-án lesz a búcsúztatása Budapesten, ha egy mód lesz rá, elmegyek.

Isten nyugosztalja mindkettejüket!

Hangulatomhoz passzoló, szomorú, esőre álló idő. Fallada és némi szöszmötölés az *Átmenetekkel*.

Igen, egy várost csak így lehet megismerni: ha látod perzselő nyári napsütésben, őszi langyban, friss reggeli ragyogásban, a lemenő nap fáradt fényében. Esőben és hóban, szélben és fagyban. Igen, ha megtapasztalod józanul és kicsit spiccesen is, éjszakai hangulatában és hajnali álmoságában. Ha szót váltasz, a rendelésen túl is a pincérekkel, az éttermi asztalszomszédokkal; akkor talán valamit megérezel egy város igazi lényéből. Minden más csak turistaélmény. Pontosan olyan, mint amit a napokban figyeltem meg. A dóm bejáratánál ültem, hátamat, szokásomhoz híven a hideg falnak támasztva, s elnézegettem a turistákat. Azok meg, mint futószalagon, jöttek, mentek. Anyuka két gyerekeivel egy pillanatra leül az alsó lépcsőfokok valamelyikére, mintha pihenni, vagy élvezni a hangulatot, de csak addig tartják a feneküket a kövön, amíg apuka fényképez. Néhány másodperc szóval, s már igyekeznek is tovább. Majd jön a következő, japán (vagy valamilyen kelet-ázsiai) társaság, s ugyanez: pillanatnyi levegővétel, katt és tovább... Mindez a családi fotóalbumba, vendégeknek mutogatni (magyarán: vendégűzőnek) jó, egyébként nem sokra tartom.

Együtt, fotók, 30x40cm, 1996

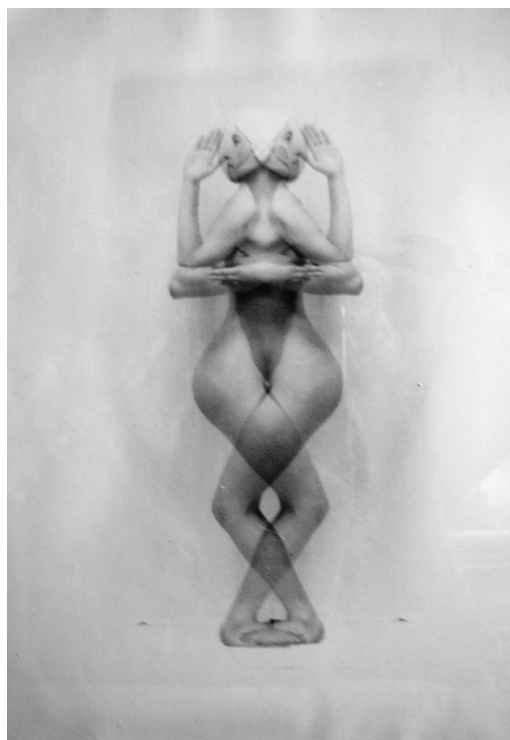
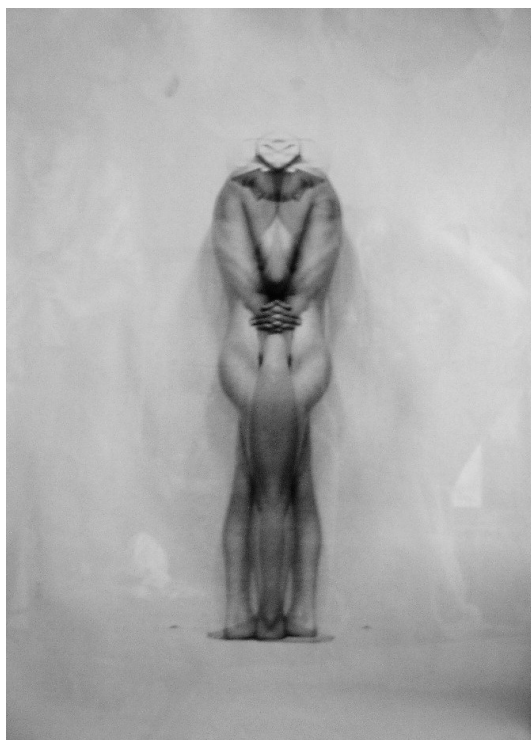
2013. 7. 4. (Regensburg–Leoprechting)

Lengyel Zsoltnál a Magyar Intézetben. A beszélgetés fonalát ugyanott vettük fel, ahol 1996-ban, Münchenben abbahagytuk (közben egyszer, futólag találkoztunk Passauban egy kiállítás-megnyitón). Közvetlen fickó, már akkor is megállapítottam, amikor először találkoztunk, talán még 1995-ben, de a köztünk, első pillanattól kialakult beszédmodor alapján mintha legalábbis egyetemre együtt jártunk volna.

A zárt sörkerteknek ugyanúgy megvan a maguk bája, mint az utcára nyitott teraszoknak, ahol özönlik melletted a tömeg, székedtől egy karnyújtásnyira araszolnak el a városi buszok. Mert ezek itt mindenhol közlekednek. És ebben a tumultusban is tökéletesen egyedül lehet lenni...

Presssack: így, három s-szel. Nyilván ebből van a komáromi *prézsák*, illetve *présajt*. S lehet, hogy a *disznósajtnak* sincs köze a sajtához, hanem a *Sack* félrehallásából lett?

Talán a Fallada-könyv is teszi, hogy most még érzékenyebb vagyok a mai szélsőjobbos jelenségekre.

2013. 7. 5. (Regensburg–Leoprechting)

Igaz, nem figyeltem napról napra feszülten, de úgy tűnt, hogy itt nincs balkáni gerle. Ma reggel viszont megszólalt, s pimaszul *vidékinek* nevezett...

Pánikszerű olvasás, jegyzetelgetés. Persze most bukkanok mindenféle, megkerülhetetlenül (!) fontos könyvre, tanulmányra, a *szerecsenjancsi* német megfelelőjéről (*Nickneger*), vörös keresztokról, rúnás házakról stb. Nevetséges. Mi lenne, ha egyáltalán nem is nyaralunk itt, vagy történetesen Bausingeréknél töltünk tíz napot? Nyilván egész más a könyvtár, tele szintén *megkerülhetetlenül fontos irodalommal*... S ha Vajda prof élne, ott is lenne bizony kutatni való. Folytassam?

Ez a *Nickneger*-história viszont valóban érdekes. Egy kultúrtörténeti jelenség (nálunk mást biztos nem látnának benne), amit a rasszizmus és sztereotípiák, a megaláztatás és lekezelés szemszögéből kezelnek a németek. Tele van vele az internet. Mert, hogy az a szegény néger gyerek (bádogból készült alakos persely, ami ha pénzt dobnak bele, fejbőlintással megköszöni azt), szóval az a *szegény néger gyerek* (akár a bálványimádók!) csak azért ül ott, hogy várja a néhány filléres alamizsnát, amihez még produkálnia is kell magát. Micsoda szegényen! De hát voltak, vannak angyal-, apáca- és szerzetesfigurás perselyek is, amik ugyanúgy várták az alamizsnát. Meg Szűz Máriát ábrázolóak is... Ez a tapintatosság már beteges.

2013. 7. 6. (Regensburg–Leoprechting)

Miután tegnap este megjöttek a háziak csaknem háromhetes franciaországi útjukról, vidáman, szemmel láthatóan feltöltődve – biciklivel! – egy kellemes közös vacsora, majd ma reggel még egyszer elmentünk Nürnbergbe. Most már azzal a megingathatatlan elhatározással, hogy valóban megtekintjük a Germanisches nationalmuseumot. Ha nem is az egész, de legalább egy részét. Nos, nagyjából öt órát töltöttünk bent, láttuk a középkori szobrászat és festészet kiállításrészét, a néprajzot és a népi vallásosságot. A polgári kultúrát és a céhvilágot én inkább már csak úgy átfutottam. Icu még a viselet-divat részleget is átvette. Maga a múzeum építészetileg is csodálatos: egy régi kolostor-együttesből alakították ki, hozzáépítve persze a modern kiállítási komplexumot. Régi és új, gyönyörűen megfér egymás mellett.

A néprajzi részleg inkább talán népművészetinek lenne mondható, hiszen szépen formált és díszített tárgyak, használati eszközök, bútorok, a szokásvilág kellékanyagának a seregszemléje. Maguk a tárgyak lényegében nálunk is készülhettek, lehettek volna használatban, csak ezek az otthon megszokottnál jóval mívesebben vannak előállítva, gazdagabban díszítve. A német nyelvterületen a népművészet virágkora szemmel láthatóan a 17. század vége, s főleg a 18. és 19. század. Nyilvánvaló, hogy sokkal több régi tárgy fennmaradt, mint nálunk, és ezek a tárgyak sokkal nagyobb gazdagságról tanúskodnak. Nem tudom megmondani, hogyan is volt a jobbágyvilággal a német nyelvterületen, de látszik, hogy volt egy szélesebb szabad és módos réteg, amely ha úgy tetszik paraszti körülmények között élt. Otthonról nézve ez már félig-meddig polgáriasulnak is mondható (talán), noha nem az. Paraszti ez, csak tehetősen paraszti. A 17–18. századi berendezett szobabelső! Hasonlóakat már Innsbruckban is megcsodáltam. Hát ilyesmiben lakhatott nálunk a nemesség. Mondjuk a középnemesség. Walter mondja, hogy a múzeum szemére is vetik, miszerint csak a szép, mutatós tárgyakat válogatták ki, tehát nem a korabeli valóságot, átlagot tükrözi vissza a kiállítás. Lehet. De nálunk nem is lehetne egy ilyen anyagot összeválogatni, ami a korabeli (18–19. század!) népeletet ilyen (mondjuk) hamis módon prezentálná. A különbség a Trabant és a Mercedes közti különbség...

Még a regensburgi pályaudvaron, mivel volt időnk, beugrottunk az inkább újságáros (noha viszonylag jó minőségű könyveket is kínál) üzletbe. Hát, ami a folyóirat-választékot illeti, az egyszerűen elképesztő! Több száz lap, témakörök szerint csoportosítva. A kínálat zöme női lapok (divat- és szabadidőlapok), rendkívül népszerűnek tűnnek a különféle történelmi témákat taglaló publikációk, valamint az autós, számítógépes és gazdasági lapok. Irodalmi folyóiratot először nem is találtam. Végül Icu fedezte fel, eldugva a gazdasági és számítógépes tematika között. Van ebből is vagy másfél tucatnyi, de az arányokat tekintve mindenképpen sokkal szegényesebb, mint a magyar kínálat. Innen látszódik: a magyar folyóirat-kultúra még mindig erős. Ha csak abba belegondolok, hogy Szlovákiában jelenleg négy magyar nyelvű irodalmi folyóirat él meg (úgy, ahogy) egymás mellett (*Irodalmi Szemle*, *Kalligram*, *Opus*, *Szörös Kö*), majd további három jelentős folyóirat is megjelenik (*Eruditio–Educatio*, *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, *Gömörország*), nincs miért szégyenkezünk. A *Volltext* című lap egy számát vettem meg, nos, a vonatban átnézve (noha egy folyóiratszám alapján természetesen nem ítéelkezhetünk egy egész folyóirat-kultúráról), a színvonalat tekintve sem kell pironkodnunk.

2013. 7. 8. (Keszegfalva)

Tegnap még egy jó kiadós beszélgetéssel fűszerezett reggeli Walterékkal, majd egész napos hazaút. Első megállónk egy kis (kicsi? igen, a település, ahol áll, enyhén szólva nem túl nagy, néhány ház, viszont maga a templom nagyobb, mint a köbölküti) búcsújáró templomnál volt, Straubing és Deggendorf között, Lohban. Hartinger emlegette, hogy látott ott valamikor egy votívképet, ami hajóvontatókat ábrázol. Nos, rendben meg is találtuk, ám a biztonsági berendezés miatt nem lehetett a közelébe menni. Így csak mintegy sejtve, hogy mi lehet rajta, teleobjektívvel lefényképeztem, s aztán itthon derült ki, hogy vajon jót-e?

Igen jót, s jól...

Onnan tovább az autópályán Passauba. Ott hatalmas bolhapiac, de nem az általános fajtaból, hanem valóban régiségekre koncentrálva, válogatott áruval, árusokkal. Ennek megfelelően az árak is a normál bolhapiacok sokszorosára rúgtak, úgyhogy csak bámész-kodtunk, vásárt nem kötöttünk.

2014

2014. 6. 29. (Regensburg–Leoprechting)

Zuhogó esőre ébredtünk, így a mai oberammergaui séta már elmaradt. Rövid konferenciázás, majd búcsúzkodások, s mi elhúztunk Münchenbe. *Alte und Neue Pinakotek*. Fáradtak voltunk, tele feldolgozatlan élményekkel, így csak a régi kedvenceket futottuk körbe. Nem is azért, hogy lássuk, hanem hogy egyszerűen üdvözljük őket (korántsem arról van szó tehát, amit Heller Ágnes a Bernhard-könyv kapcsán kigúnyol, tudniillik az útikönyv nyomán az egyik híres festménytől a másikhoz rohangáló, azok látványát elégedetten kipipáló turistákról, noha, kívülről szemlélve, akár ilyesminek is látszódhattunk. De hát teszek rá...)

Stuck: *Die Sünde*. Most is megragad.

Walterék, Leoprechtingban tárt kapuval fogadtak, tényleg úgy jöhetünk ide, mint haza. Kellemes vacsora és kvaterkázás utána. Icu vitte persze a szót: félelmetes, hogy hogy megtanult németül, s amit esetleg nem tud elmondani, előbb-utóbb azt is elmondja.

2014. 6. 30. (Regensburg–Leoprechting)

Dél előtt a Bajor Lajos kiállítást néztük meg. Három helyszínen, didaktikusan és hitelesen, s mindközben esztétikusan bemutatott tárgyi anyag, amihez egy ismeretterjesztő film is társult. Egy müncheni komikus, Christoph Süß mutatja be a kort, kissé ironikusan, kissé hatásvadász módon, de épp ezért hatásosan. Animációk és élő emberi alakok (különbféle szerepekben az előbb említett komikus) vegyesen kerülnek a vászonra. Jó megoldás.

Icu sokkal alaposabb mint én, rosszmájúan persze úgy is lehetne fogalmazni, hogy olykor elveszik a részletekben; én viszont nagyvonalúbb, áttekinthetőbb típus vagyok, ami viszont felületességként is értelmezhető...

Kóválygás a városban, könyvesboltok. Sok mindent meg lehetne venni, de egyelőre csak Bernhard önéletrajzát vásároltam meg. Szokásos napfürdöm a dóm falának támaszkodva. Hét előtt, amikor a napot éppen felhő borította, léptem be a katedrális megszokott,

inkább a sötéthez közelítő félhomályába. Beültem egy padba, közben dübörgő, s egyre magasabb szférákba röptető orgonamuzsika. Be-behunytam a szemem, élveztem a helyet és a zenét. S ahogy így ott ülök, veszem észre, hogy egyre világosabb van. Ennyire megszokta volna a szemem a sötétet? Nem, biztos villanyokat gyújtottak. De azt sem. S akkor kapcsolok, hogy a felhő mögül nyilván előbújta a nap, s a dóm nyugati homlokzatának gyönyörűséges üvegablakain keresztül színes fénybe borította a gótikus csarnokot. Az ezüst oltár csak úgy szikrázott ebben a pompás fénykavalkádban. S közben a szárnyaló orgonamuzsika... Viszont egyszer csak mindennek vége szakadt, mert egy egyenruhás hölgy udvariasan felhívta a figyelmemet, hogy hétkor zárják az épületet. Ez a fénycsoda viszont most is bennem van: akár Kosztolányi *Hajnali részegsége*...

„*Ludwig der Bayer war ein sehr schöner Mann*” – hát ezt is megtanultam a kiállításból, noha egyetlen kép sem maradt fenn róla. Már mint a Lajosról. De hát a kortársak leírásai: magas, erős felépítésű, szúrós tekintetű, szép, szőke hajú férfiú volt – ismerték el, állítólag még ellenfelei is. Egy uralkodónál nyilván ez is fontos...

Ja, és még valami. A magyarok a történelem folyamán szinte mindig a rossz oldalra álltak. Itt, a trónviszály során, amikor az egyik Habsburg (ön)jelölttel, a Szép Frigyessel csatázott Lajos, a magyarok természetesen a Habsburgok mellé álltak. Talán, mert szép volt az a Frigyes... (no, ez viszont gyenge poén volt). A csatát viszont el is veszítették.

A *Mittelbayerische Zeitung*ban olvasom a múzeumkertben, hogy Jean-Claude Juncker jelölték az Európai Bizottság elnöki posztjára. Csak a brit Cameron és a magyar Orbán szavazott ellene... Már megint a rossz oldal? Orbán mindezt azzal magyarázza (olvasom már este a neten), hogy nincs jó, vagy rossz oldal. Ő a magyarok érdekeiért állt ki. Nem lehet esetleg, hogy az is Magyarország érdeke lenne, hogy a jó oldalra álljon? Az szép, hogy kiáll véleménye mellett, ám az korántsem biztos, hogy az egybeesik Magyarország érdekeivel. Ahogy azt a történelem már oly sokszor bizonyította.

2014. 7. 1. (Regensburg–Leoprechting)

A népi vallásosság kiállítás nem nagy, de tanulságos. Az ott látható tárgyak jelentős része egy regensburgi szénkereskedő, Hans Herramhof magángyűjteményéből származik. Ahogy Walter elmesélte, gyűjteménye egy jelentős részéhez egyrészt a véletlen, másrészt a szemfülessége segítette. Egy alkalommal megfigyelte, hogy egy Szent Lénárt kápolna villámhárítójának szerelése közben, amikor a munkások a földelés számára gödröt ástak az építmény tövében, egy csomó rozsdás vas votívtárgy került elő. Ezekből hazavitt, megtisztította őket, s ez lett a későbbi gyűjtemény alapja. Azonnal körlevet írt az összes német Szent Lénárt templomot vagy kápolnát „üzemeltető” plébániára azzal, hogy ha villámhárítót szeretnének felszereltetni, akkor a kapcsolatos földmunkákat díjmentesen vállalja. A földből előkerülő bárminek a felére viszont igényt tart. Egy csomó megrendelést kapott, aminek köszönhetően rövidesen óriási votívtárgy-gyűjteménye lett. Tudni kell ugyanis, hogy a búcsújáró helyeken mértéktelenül felgyülemlett fogadalmi tárgyakkal előbb-utóbb kezdeni kellett valamit. Az ezüst offereket be szokták olvasztani, s gyertyatartók, egyéb oltárdíszek készülnek belőlük, a fa tárgyakat idővel elégetik, a viasz offerekből gyertyát öntenek stb. Ezekkel az általában állat-alakú, kezdetleges formájú vas tárgyakkal is az volt a gond, hogy ha már nagy mennyiségben fölhalmozódtak egy-egy templomban, előfordult, hogy beolvastották őket, s készítettek belőle egy hatalmas láncot, amivel a templomot körbefogták (ilyent már többet is láttunk, most hirtelenjében Bad Tölz jut az eszembe). Ha ezt nem tették meg, akkor elásták a templom

közelében, szent földbe (hasonló ez, mint amikor a temetőben a kiszolgált sírjelet be-
ássák a sírba). Nos, erre jött rá Herramhof, s némi furfanggal szert tett a gyűjteményére.
Ügyes! – mondhatnánk pestiesen...

Nekem a bajor népi vallásosság gyűjteményekben mindig a festett fogadalmi-, votív-
képek ragadják meg a leginkább a fantáziámat: életsorsok, tragédiák, örömeik vannak itt
naiv módon megfestve, kimeríthetetlen kincsesbányái a néprajzosnak. Készülünk hazafe-
lé Altöttingben is megállni (Walter hívta fel a figyelmünket egy ottani új népi vallásosság
kiállításra), s már előre örülök a kegykápolna kerengőjében, „élőben” látható rengeteg
festett votívképnek! Különbözik egy-egy nagyobb búcsújáró helyen (amilyen Altötting is,
vagy éppenséggel Wieskirche, illetve Maria Taferl) ezrével vannak ilyenek. Nem is
vagyok benne biztos, hogy az alapos németek ezeket mind feldolgozták volna.

A kiállítás után egy pillanatra bementünk a *Booksba* (a bolt pontos neve: *books in a box*),
s persze könyvekkel megpakolva jöttünk ki. Olcsón, jó kiadványokat lehet itt beszerezni,
s az ember csak akkor tud ellenállni, ha valóban egy fillér sincs a zsebében.

Újabb fény-csoda: a weltenburgi Szent György templom (merthogy elzarándokoltunk ide
ismét) építészeti megoldása zseniális (persze nem most jöttem rá erre, de talán még nem
írtam), gyakorlatilag semmi mesterséges fény, az épületen alig van látható ablak, s mégis
fényárban úszik az épület belső tere.

A Donau Einkaufszentrumban, amíg Icu körbeszimatolt, beültem a Café Ledererbe (a leg-
felső emeleten található elegáns kávéház, kilátással az óvárosra, a dómra), és egy kávé
mellett Heinrich Böll novellákat olvastam. Hát, a koraiak fogyaszthatóak ugyan, de lehet,
hogy csak azért olvasom őket, mert tudom, hogy Böll a szerző. Sokszor elgondolkodom
azon, vajon egy kéziratban kapott, név nélküli novelláról, regényről, versről meg tud-
nám-e mondani, hogy értékes vagy talmi? Egy néprajzi tanulmányt meg tudok ítélni, de
– tartok tőle – a szépirodalommal bajban lennék. Nem is igen olvasok ismeretlenektől,
éppen divatosaktól.

2014. 7. 3. (Keszegfalva)

Már ma, hajnalban éreztünk meg, össze kéne foglalni, mi minden történt tegnap...

Az első megálló: Bogenberg. Talán harmadszor vagy negyedszer járok itt, de sosem
tanulások nélkül való. A regensburgi népi vallásosság kiállításán megnéztünk néhány
dokumentumfilmet is a bogenbergi búcsújárásról, a hatalmas, hat-hét méteres, vörös
viaszburkával végigtekert farudak elkészítéséről, majd a hegyre való felviteléről.
Némelyik filmjelenet, a hosszú rúddal egyensúlyozó legénnyel, illetve a körülötte szeren-
csétlenkedő társaival egy Chaplin-filmben is elmenne. Nos, itt látva a maga valóságában
ezeket a rudakat, hát már nem is annyira komikus a legénykék küszködése. Az biztos,
hogy az egyenes tartott (vajon tudnám-e egy pillanatig is függőlegesen megtartani?),
szóval az egyenes tartott rúddal két lépést nem tudnék, még egyenes talajon sem meg-
tenni. A Bogenberg pedig, ahogy neve is mondja, hegyen van. Ahová még rúd nélkül is
izzasztó vállalkozás felkapaszkodni...

Egy pillanatra (lényegében kávéra, no, de ide egy beszúrás kívánczik. Valóban az
van, hogy azt mondom németül, amit tudok, nem amit akarok, s még azt sem biztos,

hogy érhetően. A nyelvhelyességről meg már végképp ne beszéljünk. Első este Ursula kérdezte, hogy akkor reggel nekem a szokásos presszó kávémat csinálja-e? Mondom, hogyne. Nagyon finom kávéfőző – erre Walter ironikusan megjegyezte, hogy Ursula végképp nem tud kávéfőzni – majd még, szerencsétlenségemre hozzáteszem, hogy Oberammergauban nem tudtam presszókávéfőzést inni, ott csak normális kávéfőzést adtak. Pedig *nekem a presszó a normális*. Nos, ezt elmondtam szépen, érhetően. Szerintem. Ezt követően minden reggel én is a normális, a németeknek normális lötyyöt kaptam... Nem szóltam, de nyilván valahol, valahogy félre lettem érve. Így hát az utolsó reggeli is presszókávéfőzést lettem, anélkül vettünk búcsút, s Eggenfelden tájékán már nagyon hiányzott egy jó kis *espresso*), szóval egy pillanatra megálltunk Eggenfeldenben. Esett az eső, sok mindent nem néztem meg, de a templomba azért beszaladtam (egy atipikus Szentháromság-ábrázolás).

A tulajdonképpen cél Altötting volt. Zuhogó esőben érkezünk. Először a gótikus plébániatemplomba mentünk be, annak minden zeg-zugát végigjárva. Közben azon tűnődtem, hogy vajon hol tartják a kegyszobrot? (Megjegyzendő, hogy negyedszer vagy ötödször jártam most Altöttingben) Biztosan csak a nagyobb Mária-ünnepeken teszik közszemlére – állapítottam meg nagy bölcsen. Aztán kilépve a plébániatemplomból szembe találok magamat a kegytemplommal (fél órával korábban mellette mentem el), azzal a kegytemplommal, amelynek a kerengőjében található több száz festett votívképre már Regensburgban fentem a fogamat... Hát hogy lehetek ennyire hülye, ennyire elvarázsolt? Hol máshol lenne a kegyszobor, mint a kegytemplomban? Hányszor álltam már ebben a keletiesen misztikus félhomályban, imádkozók, sorsuk jobbra fordulását remélők között, a káprázatosan csillogó (részben aranyozott) ezüst oltáron elhelyezett Fekete Madonna előtt? Körülötte százszámra szépséges ezüst offerek (nyilván az egész oltár is ilyen beolvasztott votívtárgyakból készült), a kerengőben meg az említett, akár olvasókönyvnek is tekinthető festett fogadalmi képek tömege. Most kevés búcsújáró imádkozott a padokban (néhány perc várakozás után, akár közvetlen a kegyszobor elé is térdelhettem volna), s így a kápolna belseje számomra még nyomasztóbb volt. Nagy templomokban el tudok ülni, meg tudok nyugodni, át tudom gondolni, ha kell, az életemet; itt viszont inkább szorongok (minden alkalommal), és sietek kifele...

No, de a búcsújárás kiállítás miatt jöttünk elsősorban. De hol lehet? Én persze *népi vallásosság kiállításra* emlékeztem, s így is érdeklődtem, *Frömmigkeitsausstellung* vagy *Volksfrömmigkeitsausstellung*... A kegytárgy-árus, akit kérdőre vontam, nemigen értette ezt a *Frömmigkeit*-dolgát, hát kiegészítő kérdéssel múzeumot is kezdtem emlegetni. El is küldött egy helyre, ami, miután odaértünk, kiderült, hogy a városi galéria. Ott is előadtam óhajomat, hogy mit szeretnénk látni, de ez a *Frömmigkeit*-kérdés itt is ismeretlennek látszott (most sem tudom felfogni, egy ilyen frekventált búcsújáró helyen, ráadásul szakemberek, nem értik, hogy mi az a *Frömmigkeit*?), a hölgy elküldött valahová. Elindultunk, bizonytalanul, nem oda, ahová küldött, mert az biztos nem az volt, amit kerestünk. Hanem csak úgy... Aztán téblábolunk ott a kegykápolna környékén, s nézem: egy hatalmas épület velünk szemben (lényegében azzal a kegytárgyárussal is szemben, aki a galériába küldött), a bejárat mellett öles betűkkel: *Neue Schatzkammer und Wallfahrtsmuseum*. Igen, ez volt, amit kerestünk. A belépés ingyenes. Ami lenyűgöző, az a szebbnél-szebb kis szentképen, festett votívképek, offerek, rózsafüzérek, szenteltvíztartók óriási gyűjteménye volt. A sok arany és ezüst főpapi encsembencsem mellett inkább közönyösen vonultam el. Szépek, szépek – de vajon hogyan tudták megideologizálni e pompázatos környezetben, hogy Jézus a szegénységet, az egyszerűséget hirdette, s ők is azt forszírozták a híveiknek, miközben ők... Nem csoda, hogy jött a reformáció. Ami

mára szintén reformálásra szorul... De nem biztos. Azt azonban nem tudom, hogy Ferenc pápa mit szólna mindehhez?

A hazaút (Altöttingből ez még több mint 500 kilométer volt), Thomas Bernhard gyerekkora színtere, Traunstein érintésével. Gondoltam akkor. Aztán itthon nézem, Bernhard – a könyve szerint 36 kilométerre fekvő – Salzburgba akart elkerekezni. No, de az általunk érintett, bajor Traunstein azért jóval messzebb van! Tovább nyomoztam, a net szerint 46 kilométer. Más Traunstein viszont nincs a környéken, tehát mégiscsak Bernhard gyerekkorának színterét érintettük. Ha máskor nem, hát odafelé menet, Salzburgban megállva, mindenképpen. Egyébként az út, esőben, autók vakító fényében, útépítésekkel tarkítva istentelenül szörnyű, már-már szurreális volt. Bécs környékén már alig láttam, kisebb csoda, hogy épségben hazaértünk. De ez maradjon köztünk...

Ahol a föld és az ég összeér, csomagolópapír, vegyes technika, 2017

